Төрөөбүт түөлбэбит чэчирии сайыннын!

САҤА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

2008 сыл
Кулун тутар 6 күнэ
ЧЭППИЭР
№ 34
(9786)

ТОРҔО КҮӨХ БУРУО УНААРДЫН

Бүтүн Россия, Саха сирэ, улуустар үрдүлэринэн быыбардар хампаанньалара буолан ааստылар. Биир бэйэм Чурапчы-Тааттатааҕы 31 №-дээх биир мандааттаах быыбардыыр уокуругунан Саха Республикатын депутатыгар кандидатынан турааммын икки ый устата бар дьоммун кытары көрсүһэн, санаа атастаһан, үлэлиир эйгэм туһунан кэпсээн быыбар хампаанньатын түмүктээтим. Миигин өйөөн, мин туспар куоластарын биэрбит дьон икки улууска аҥаардас сухтар. Ол гынан баран быыбарга кыайарга куолас тиийбэтэ. Сүрүн утарсааччым Афанасий Николаевич Максимов, кыра быраҕыынан миигиттэн арыый да элбэх куолаһы ылан Саха Республикатын народнай депутатынан үһүс төгүлүн депутат мандаатын ылар кыаҕы ылла.

Маны этэн туран, миигин өйөөбүт, мин туспар куоластарын биэрбит бар дьоммор барҕа махталбын тиэрдэбин!

Быыбарга миигин өйөөбүт бөлөх үлэһиттэригэр, итэҕэллээх дьоммор, агитацияҕа кыттыбыт дьоммор-сэргэбэр түс бэйэм аатыттан баҕарабын үлэҕитигэр ситиһиилэри, олоххутугар дьолу-сарганы!

Икки улуус дьоно иннинки сайдарбытыгар биһэ эрэллээхпин, сайдыы кэскил суолунан иннибит диэки дьулуруйан иһиэҕ.

Саха дьоно - тыам дьоно, торҕо күөх буруобут өрүүтүн күөх халлаан үөһүн унаара турдун!

А.И.ФЕДОТОВ.

Убааастабыллаах Чурапчы улууһун олохтоохторо!

Бу ааспыт быыбардарга миэхэ үһүс төгүлүн Ил Түмэн депутата буолар кыаҕы биэрбит, миэхэ итэҕэллэрин биллэрбит дьонно махтал тылларын этэбин!

Бука барыгытыгар үтүө доруобуйаны, инникигэ эрэли, бары ыра санааларгыт туолалларыгар, баай байылыат олоҕу баҕарабын!

Эһиги итэҕэлгит миэхэ сырдык санаа буолан күүспэр күүс эбиэ, үтүөҕэ, үрдүккэ кынаттыа. Бары бииргэ бу курдук түмсүүлээхтик иннибит диэки түтүспүтүнэн дьулуруйан иһиэхпит диэн эрэнэбин.

Ыһыах-маанылар эбэлэри, иһирэх ийэлэри, кындыа кыталык кыргыттары бука барыгытын кэлэн иһэр дьахталлар Аан дойдутааҕы күннэринэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибин! Дьолу-соргуну, саастыылыы сайаҕас санааҕыт кэрэ мичээргит чугас дьонноргутун куруук үөрдэ туруохтун!

Эһиги депутаккыт Афанасий МАКСИМОВ.

КҮНДҮ БЫЫБАРДААЧЧЫЛАР!

Дойдубут олоҕор улахан суолталаах кулун тутар 2 күнүгэр буолбут Российскай Федерация Президенин, Саха Республикатын Государственнай Мунньаҕар Ил Түмэнигэ уонна улуустут баһылыгар быыбардарга Россия Коммунистическай партиятын, ону тэҥэ улуус баһылыгар миигин өйөөбүт бары быыбардааччылары, көмө-тирэх буолбут бар дьоммор истиҥ махтал, баһыыба тылларын этэбин.

Эһигини барыгытын кэлэн иһэр сааскы маҥнайгы быраһыынньыгынан, Аан дойдутааҕы дьахтар күнүнэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибин!

Баҕарабын бар дьоммор кытаанах доруобуйаны, үлэҕитигэр-үөрэххитигэр ситиһиилэри, түс олоххутугар дьолу-сарганы!

Быыбарга кыайбыт саҥа салалта ыытар политикатын өйүөҕүҥ, эдэрдэргэ сүбэ-ама, бөҕө тирэх буолан туран төрөөбүт дойдубут — Чурапчыбыт саҥа сүүрээнинэн кини культурнай, социальнай уонна экономическай өттүнэн бөҕөргүүрүгэр күүспүт кыайарынан үлэлиэҕиҥ-хамсыаҕыҥ, кини тула түмсүөҕүҥ!

Сэмэн НИКИТИН.

Убааастабыллаах Чурапчы улууһун олохтоохторо!

Саҥа үйэ кэмигэр олук уурар биир суолталаах бириэмэҕэ, улууспут баһылыгын талыы эппиэтинэстээх түгэнигэр дьиҥнээх сахалыы санаанан салайтаран, эрэнэр мин туспар куоласкытын биэрбиккитигэр махтанабын! Сандал саас кэлэн иһэр быраһыынньыктарынан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибин! Баҕарабын саха алмааһыныы кытаанах доруобуйаны, үлэҕитигэр, үөрэххитигэр үрдүк ситиһиилэри, дьиэ-кэргэҥҥитигэр өйдөһүүнү-өйөһүүнү, түс олоххутугар дьолу-сарганы!

Махталы кытта
Иннокентий Николаевич Новгородов.

Күндү "Саҥа олох" хаһыат редакцията!

Эһиги тэрийбит акцияҕытынан ДВД плеер бириэскэ тиксибиппинэн улахан махталбын тиэрдэбин. Мин бу бириэһи Аан дойду дьахталларын күнүн көрсө уонна 70 сааспын туолабынан сүрдээх наадалаах, үчүгэй бэлэҕи туппуппунан үөрэн олоробун.

Бу биһиги күннээҕи олоххо туох буоларын ааҕа-билэ олорор хаһыаппыт өссө да элбэх сонунун кэпсиэ-иһиэ туруохтун. Эһиэхэ, хаһыат үлэһиттэригэр ситиһиилэри баҕарабын. Инникитин да маннык ааҕааччыларгытын үөрдэ-көтүтэ туруҥ, бириистэри оонньотуҥ.

Улууспут олохтоохторо бэйэбит хаһыаппытын куруук суруйтаран ааҕыҥ, эһиэхэ эмиэ бириис тосхойуо диэн эрэнэбин.

М.С.ПОСЕЛЬСКАЯ, Сылаҥ.

РОССИЯ ПРЕЗИДЕНИН БЫЫБАРЫГАР ДМИТРИЙ МЕДВЕДЕВ КЫАЙДА

Кулун тутар 2 күнүгэр Российскай Федерация сүрүн быыбарыгар Дмитрий Медведев кандидатурата саамай элбэх куолаһы ылла. Бүтүн Саха сирин үрдүнэн Владимир Путин үлэтин салҕааччы Дмитрий Медведевкэ 68,12 % куолас биэрдилэр. Онтон Чурапчы улууһа 70 % - тан таһаарда. Бу көрдөрүү үчүгэйинэн сыаналанар. Геннадий Зюгановка республика 20,33 % куолас биэрбит, Владимир Жириновскайга 8,48 %, Андрей Богдановка 1,64 % буолбут. ("Саха сирэ" хаһыат кулун тутар 4 күнүнээҕи нүөмэриттэн)

Саха сирин дьоно-сэргэтэ үгүс өттө Д.Медведев кандидатуратын өйөөбүттэрэ сайдыыны, үүнүүнү түстүүрүн эрэнэбит. Сахабыт сирэ саргыта арыллыыһа, кэлэр сылларга баараҕай түгүүлар тэтимнээхтик сайдан барыахтара. Тыа дьоно онтон олохпут тупсуо диэн улахан эрэллээхпит.

А.ЗАХАРОВ.

Улууска бу күннэргэ

АММА ААҔЫЫЛАРА

2000 сылтан Соловьев орто оскуолатын кэҕүлээһининэн Амма өрүс сүнньүнэн сытар Таатта, Чурапчы, Амма аҕыс оскуолатын сүбэлэрин холбоон үөрэх-иитии үлэтигэр бэйэ-бэйэлэригэр көмөлөһөн үлэлээһиннэрэ саҕаламмыта. 2001 сыл бүтүүтэ бу үлэ республиканскай статустаах экспериментальнай площадка буолбута. Эксперимент сүнньүнэн координационнай сэбиэттээхтэр, председателинэн Соморсун орто оскуолатын директора В.И.Ковнова талыллан үлэлиир. Бу сэбиэт аҕыс оскуоланы түмэн сүрүннүүр, салайар.

Олунньу 21 күнүгэр "Амма ааҕыылара" сэттис төгүлүн Соловьев орто оскуолатыгар буолан ааста. Барыта 25 учуутал, 49 оҕо, 6 салайааччы кыттыыны ылла. Учууталлар дакылааттарыгар сүрүннээн үөрэтэр предметтэрин дириҥэтэн үөрэтиигэ ханнык саҥа сүүрээннэри киллэрбиттэрин, инники былааннарын, барыл программаларын билиһиннэрдилэр. Кинилэри истэ олорон маннык санааҕа кэлэҕин – уопуттаах учууталлар бу темаларынан пособиелары, көмө матырыйааллар хомуурунньуктарын, эдэр учууталларга маастар-кылаастары ыыталлара буоллар диэн. Билиҥҥи кэм учуутала философ, психолог, чинчийээччи, уһуйааччы кэскили салайааччы буолуохтаах. Бүгүҥҥү "Амма ааҕыылара" ити этии туоһутунан буоллулар.

"КӨМҮС ДОРҔООН"

Кулун тутар 1 күнүгэр Д.П.Коркин аатынан ЧРОСИО-ҕа "Көмүс дорҕоон" диэн үгэскэ кубулуйбут ырыа конкурса буолан ааста. Барыта тоҕус оскуолаттан 90 оҕо кыттыыны ылла. Кэлбит конкурсааннары оскуола директора Н.Н.Гуляев, "Үөрүү" кинин методиһа Е.М.Иванова истиҥник эҕэрдэлээтилэр, ситиһиилэри баҕардылар.

Ырыа түһүлгэтин ЧРОСИО үөрэнээччилэрэ Сандаара Охлопковауонна Павел Васильев иилээнсаҕалаан ыыттылар. Дьүүллүүр сүбэ председателинэн культура управлениетын информационнай-методическай отделын сэбиэдиссэйэ Г.Г.Макарова үлэлээтэ. Уопсай түмүккэ конкурс лауреатын үрдүк аатын Амма орто оскуолатыттан "Амма куолара" ансамбль, Вика Кокурова "Харалдьыттан кэйиилэр" (соло), Леня Монастырев "Сахам ата" (соло), ЧРОСИО Майя Захарова "Сахам сирэ" (соло), Вика Васильева "Дьокуускай" (соло), Паша Ефремова "Дорообо сандал саас" (соло) ылылар. Онтон дипломаннарынан Хатылы орто оскуолатыттан "Баар буолуун" (трио), Гоша Захаров "Оһуордаах ыйдаҥа" (соло), Чакыр орто оскуолатыттан Данил Васильев "Саха ата" (соло), улуустааҕы гимназияттан Майя Сивцева "Күһүн" (соло), "Мохсоҕол" ансамбль, "Дьукээбил" ансамбль, Чурапчы орто оскуолатыттан "Сулусчаан" ансамбль, Хайахсыт орто оскуолатыттан Павел Федулов "Олоҕум миэнэ" (соло), Айыына Софронова "Күн көмүс ыһтарҕа иилинэн" (соло), ЧРОСИО Марк Павлов "Хотугу сулусчаан" (соло), Саина Быганова "Ыллаа дуу, доҕоруом" (соло), Амма орто оскуолатыттан Саина Павлова "Сайыҥҥы" (соло), Люба Дьячковская "Саҥа хаар" (соло) буоллулар.

"Бастыҥ салайааччы" аатыы Хайахсыт орто оскуолатыттан эбии үөрэхтээһин педагога В.Поисеев ылла. "Бастыҥ дебют" номинация хаһаайынынан Чурапчы орто оскуолатыттан эбии үөрэхтээһин педагога А.Федорова буолла. "Бастыҥ авторскай ырыа" номинация Болтоҥо орто оскуолатыттан "Блейк-Сайт" рэп-бөлөххө тигистэ. Маныаха биһирэбил бириэһи Оля Хомподоева, Лена Быганова (ЧРОСИО), Айыына, Сардаана Корякиналар (улуустааҕы гимназия), Аня Листикова, Саина Иванова (Чурапчы 2 №-дээх орто оскуолата) туттулар. Онтон көрөөччүлэр биһирэбиллэрин Чурапчы орто оскуолатыттан Мария Старкова ылла.

Маннык үрдүк таһымнаах оҕолор талааннарын өйөөн, куттарын туппут дьоҕурдарын сайыннаран иилээн-саҕалаан ыыппыт, тэрийбит Д.П.Коркин аатынан Чурапчытааҕы республиканскай спортивнай орто интернат-оскуола администрациятыгар Чурапчытааҕы "Үөрүү" кинин уонна улуустааҕы үөрэх управлениетын аатыттан махталбытын биллэрэбит.

Е.ЕГОРОВА.

СОМОРСУН-РИНГ ТҮМҮКТЭЭРЭ

Олунньу 22–24 күннэригэр, Амма улууһун Соморсун нэһилиэгэр "Соморсун-ринг" диэн боксаҕа оҕолорго республиканскай турнир буолан ааста. Бу күрэхтэһиини сахалартан бастакы каратэҕа Аан дойду чемпиона Андрей Артамонов тэрийэн ыытта. Кини билигин Соморсуҥҥа бокса тренеринэн үлэлиир.

Күрэхтэһиигэ улуустааҕы гимназияттан, Хатылыттан, Чурапчы орто оскуолатыттан бастакы сылын дьарыктанар эдэр боксердар эмиэ күрэхтэһэн кэллилэр. Оҕолору И.А.Дорофеев (гимназия) уонна Г.М.Кривошапкин (Хатылы) салайан илдьэ сырыттылар. Уопсайа Амматтан, Тааттаттан, Намтан, Горнайтан, Кэбээйиттэн 100 оҕо күрэхтэстэ. Хамаандалар састааннара олус күүстээх, аҕыйах хонугунан Кэбээйи улууһун кинигэр Сангаарга 1994–1995 сыллаах төрүөх уолаттарга СР чемпионата буоларынан, атын улуустар күрэхтэһии баланһыанньатын кэһэн туран, бэлэмнээн курдук, бары күүстээхтэрин талан аҕалбыттар. Ол да буоллар Чурапчы эдэр боксердара балай да ситиһиилээхтик күрэхтэстилэр.

Уопсай түмүккэ 1996–1997 сыллаах төрүөх уолаттарга 30 кг – Айсен Смирников (гимназия), 34 кг – Ваня Корякин (гимназия), 38 кг – Вася Марков (гимназия) чемпион үрдүк аатын ылылар. 1993–1994 сыллаах төрүөх уолаттарга чемпион аатын 46 кг – Гоша Монастырев (ЧОО-1) ылла. Бу уолаттар олох итэҕэтиилээхтик, бэйэлэрин утарсааччыларын баһыйан чемпион үрдүк аатын сүктүлэр.

46 кг – Дима Антипин (Хатылы) II миэстэ буолла. Күрэхтэһии программатын чэрчитинэн утары матчевай киирсиилэр буоллулар. Матчевай киирсиилэргэ сүрүннээн күрэхтэһиигэ ыйааһыннара сөп түбэспэккэ кыайан күрэхтэспэтэх уолаттар киирдилэр. Матчевай киирсиилэр кыайыылаахтарынан 24 кг - Рома Андреев (5 корпус), 32 кг - Проня Антипин (гимназия) буоллулар.

Бу күрэхтэһиигэ Дима Егоров (ЧОО-1), Дима Саввин (5-с корпус), Мичил Яковлев (Хатылы) бастакы холонуулара буолан, рингэҕэ сүрэхтэннилэр.

Чурапчы улууһун эдэр спортсменнара, тренердэрэ Чурапчы боксаҕа федерациятын салайааччытыгар А.И.Федотовка, СР боксаҕа федерациятын толорооччу директорыгар А.А.Поповка, СР спорка уонна физическэй культураҕа государственнай комитетын отделын начальнигар В.В.Рязанскайга, Харбалаахтааҕы профессиональнай лицей директорыгар В.И.Кривошапкиҥҥа, Болугур нэһилиэгин баһылыгар М.М.Петровка, Чурапчытааҕы КСК директорыгар А.С.Дьячковскайга, "Сварба" ХЭТ салайааччытыгар Г.К.Барашковка, чааһынай предпринимателлэргэ Г.Е.Сивцевкэ, Н.Н.Поповка, Р.А.Аушевка күрэхтэһиигэ кыттар усулуобуйаны тэрийбиттэригэр махталларын тиэрдэллэр.

В.В.ГУЛЯЕВ,
Федерация толорооччу директора.

ОЛОХХУН "АИГ ЛАЙФ" КОМПАНИЯҔА СТРАХОВКАЛАА

Мин куруук түгү билбиппин-көрбүппүн дьонго-сэргэҕэ кэпсиир, сүрүйэ сылдьар "ыарыылаахпын" билэҕит. Холобур, аасыыт сылга ордор харчыгытын Америкаҕа "ТКОР" компанияҕа уурдарыахха сөп эбит диэн суруйбутум. Онно син элбэх дьон уксуттар. Бу компания 2007 сыллааҕы үүнэр бырыһыана 38-ка тиийбит. Ону бэйэҕит тэнгнээн көрүн.

Бу сырыыга бэйэ тус олоҕун страховкалааһын туһунан кылгастык сырдатыым.

Страховка уонна "АИГ Лайф" компания

Айылҕа тыыннаах харамайга барыта олох иһин охсуһарыгар хайаатар да туох эмэ хаһаастаах, муньуйуулаах, сэрэхтээх эрэ буоллаҕына тыыннаах хаалар, олох ыарахаттарын утары туруулаһар кыахтаах. Кыратыттан ыллахха күтүйах, моҕотой, тиин, киис, солонгдо о.д.а. бары кыһынгыга хаһаас муньуналлар. Эһэ-тайах, сылгы-сүөһү, таба, бары кыыллар сайыны быһа күүскэ аһаан сыа-хаһа хатталанан кыһыны этэнгнэ туоруулларын онгостоллор. Ол аата кинилэр, нууччалыы эттэххэ, страховкаланаллар. Бу—Ийэ Айылҕа сокуона.

Онтон Айылҕа саамай өйдөөх харамайа Homo Sapiens, ол аата икки атахтаах киһи, эмиэ муньунар, хаһаанар, сэрэхтээх эрэ буоллаҕына күннээҕи уонна кэнэҕэски олоҕо бигэ туруктаах буолуоҕа биллэр. Ол иһин дьон барыта аһы-үөлү хаһаанар, харчыны муньунар, бэйэлэрин олохторун, баайдарын-дуолларын ол-бу күүтүллүбэтэх түбэлтэлэртэн, дэнгэн-оһолтон страховкаланар эрэ буоллахтарына оҕустарыылара кыччыыра, өйөбүллээх, тирэхтээх буолаллара чахчылаах суол.

Страховка көрүнэ наһаа элбэх. Холобур, уһаайба, ходуһа-бааһына сирин, олорор дьиэни, сүөһүнү, техниканы, дьиэ малын, тус бэйэн эбэтэр оҕон, дьиэ кэргэттэрин олохторун уо.да. Страховка икки көрүнэ арахсар:

Эбэһээтэлинэй (социальнай, медицинскай, автострахование...) уонна баҕа өттүнэн: (бэйэ олоҕун, баайы-дуолу, сүөһүнү...). Олору страховкалыыр тэрилтэ эмиэ элбэх: Сахамедстрах, Арктикмедстрах, Росгосстрах, Ингострах, Инвесстрах, "Стерх" уо.да.

Рыноккка киириэхтэн Россияҕа омук страховкалыыр финансовай компаниялара күүскэ киирэн иһэллэр. Олортон саамай улаханнара уонна кыахтаахтара-"АИГ Лайф" диэн норуоттар икки ардыларынааҕы страховой компания буолар. Бу компания 1919 сыллаахха тэриллибит. Билигин аан дойду 130 государстволарыгар салаалардаах, 106000 киһи штаттай үлэһиттээх, 186,4 млрд. доллар устаатаах капиталлаах. Промышленноһы кииллэрэн туран аан дойду бары компанияларын истэригэр 18-с миэстэҕэ, онтон страховой компанияларга ыраахтыыран бастакы миэстэҕэ турар биллиилээх компания эбит. Онноҕор киһи кыаҕа 2001 сыллаахха балаҕан ыйын 11 күнүгэр Америкаҕа буолбут киһи-аймах историятыгар буолбатах кэдэнэх терракт түмүгэр элбэх миллиардаах страховка харчытын төлөөбүтүн да кэнниттэн кыаҕа, күүһэ мөлтөөбөтөх, син биир иннин миэстэтэ сылдьар.

"АИГ Лайф" Россияны кытта 1968 сылтан сибээһи тутуһар. Ол эрээри өччолорго ангардас Кремль эргиннэтэ, посольстволар, улахан чыыннаахтар эрэ бу компанияҕа страховкаланаллара үһү. Компания аһаҕастык Россияҕа 1994 сылтан киирэн хас даҕаны тэрилтэлэри аспыт. Олортон биир салаата биһиги Дьокуускайбытыгар аһыллыбыта 2 эрэ сыл буолбут. Кинилэр ангардас киһи бэйэтин олоҕун страховкалааһынынан дьарыктаналлар. Сүрүн уратылара манньык. Холобур, атын компанияларга бэйэн олоххун тэһэ эрэ суумаҕа сыаналаан хас эрэ сылга харчы төлүүгүн. Ол кэмнгэ дэнгэ-оһолго түбэспэтэххинэ уктут усунуоһун тээнүбэт. Оннук олоҕун устата харчы төлүү-төлүү тэнуннэрбэккэ сылдьыаххын сөп. Онтон "АИГ Лайф" компанияҕа уктут харчын, баанга уурдарбыт курдук, үһүс сылыттан эргиирэ киирэн бырыһыанынан улаатар уонна хаһан баҕарар барытын биирдэ төттөрү ылыаххын сөп. Ону таһынан ол кэмнгэ дэнгэ-оһолго түбэстэххинэ страховкалаамыт суумаҕын барытын эбэтэр сорҕотун, өссө операцияланнаххына, балыыһаланнаххына эбии бюллетень харчыта аахтарыаххын син.

Страховка көрүнүэрэ

Бу "АИГ Лайф" компанияҕа бэйэн олоххун 5 араас программанан (көрүнүнэн) страховкаланыаххын сөп. Олору биирдии кылгастык ырыттахха манньык:

1. **"Классика+"** Бу программаҕа 18-тан 60 сааһыгар диэри дьон 20 сыл устата болдьохтоон страховкаланаллар. Биир сылга угар харчыта 15000 солк. кырата суох буолуохтаах. Өччотугар киһи сааһыттан, уктут усунуоһун сууматыттан, доруобуйатын туруктуттан көрөн анал таблицанан киһи олоҕун страховкаланар суумата быһаарыллар. Холобур, 300-500 тыһыынча солк. диэн. Аны страховкаланааччы иккис сылыттан харчытын инфляциттан көмүскээн, сыллааҕы харчы түһүүтүн бырыһыанын саҕа сууманы эбии угуон сөп. Угуллубут страховкаҕыт харчыта үһүс сылыттан эргиирэ киирэн бырыһыана эбиллибитинэн барар. Дуогабарын болдьоҕо бүттэҕинэ страховкаламмыт киһи:

– уктут харчытын үүммут бырыһыаннары бүтүннүүтүн биирдэ эбэтэр хос дуогабар онгорон пенсия курдук ылыан сөп.

– страховкаламмыт болдьоҕор тиийбэккэ ыалдьан өллөҕүнэ, ити харчыта барыта нэһилиэнньигэр бэриллэр. Онтон оһолтон олохтон туораатаҕына онно эбии страховкаламмыт суумата 100 бырыһыан төлөнөр. Өссө оһолтон төрүт үлэлиир дьоҕурун сүтэрдэҕинэ ити страховката 100 бырыһыан эмиэ төлөнөр.

– онтон оһолтон быстах кэмнгэ үлэлээбэт турукка киирдэҕинэ эчэйиитин улахаыттан-кыратыттан көрөн страховкаламмыт сууматыттан бырыһыанынан эбии төлөнөр. Холобур, хомурҕанын тоһуттан операцияламмыт киһи 50 тыһыынча солк. диэри страховка харчыта ылыан сөп. Бу курдук компания атын да эчэйиилэргэ бырыһыанынан төлөбүрдэри онгорор.

Хос быһаарыылар: Сыл аайы төлүүр суумаҕар **опция** диэн уктут харчыгг 6,75 бырыһыанын эбии биэрэр буоллаххына уонна ол кэмнгэ дэнгэн-оһолтон үлэлиир дьоҕургун төрүт сүтэрэн төлүүр кыаҕын суох буоллаҕына, хаалбыт сылларыгар харчытын компания бэйэтэ төлүүр. Бу үчүгэй эбит. Холобур, сылга 30-туу тыһыынчаны төлүү сылдьан 5 сыл кэнниттэн төлөрү инбэлиит буолан хааллаххына кэнники 15 сылыгар компания эн оннугар 450 тыһыынчаны бэйэтэ төлүүр.

– сыллааҕы усунуоскун бэйэн баан нөнгүө ыытаҕын уонна онно административнай сбор диэн 300 солк. төлүүгүн.

2. **"Гарантия+"** Бу син биир "Классика+" программа курдук. Ол эрээри булугучу 20 сыл буолбакка, чопчу 55, 60, 65 сааспар диэри страховкаланабын диэн ыйан дуогабар онгоһуллар. Сааһа 20-тэн 60-гар диэри буолуохтаах. Холобур, быһа холоон, 30 саастаах эр киһи 55 сааһыгар диэри сыл аайы 30-туу тыһыынча солк. уктун. Өччотугар 55 сааһыгар итинтэн муньуллубут 3217376 солк. харчытын барытын биирдэ, эбэтэр 17 сыл устата ыйга 15000 солк. пенсияны ылыаҕа.

3. **"Юниор+"** Бу оҕолорго, эдэр дьонго аналлаах программа. 2 сааһыттан 19 сааһыгар диэри оҕолору төрөппүттэрэ страховкалыыллар. Дуогабар уһуна чопчу 18, 21, 24 сааһыгар диэри диэн ыйыллан онгоһуллар. Атына эмиэ "Классика+", "Гарантия+" программаларга маарынныыр. Арай страховкаламмыт кэмигэр страхователь оһолтон олохтон бардаҕына оҕо страховкаламмыт суумата 2 бүк (200 бырыһыан) төлөнөр. Оҕо программата салҕанар, усунуоһу компания бэйэтэ төлүүр.

4. **"VIP-Престиж"** Бу олус интэриэһинэй уонна кэдьүүстээх буолуон сөп страховка көрүнэ. Инники программаларга маарынныыр гынан баран уратыта элбэх. Манна страховкаланааччы хайаан даҕаны бэйэтэ бэйэтин эрэ страховкаланар. Ол аата бэйэтин аатыгар усунуос угар. Ол суумата сылга 30 000 солк. кырата суох буолуохтаах. Сааһа 18-тан 54-гэр диэри. Страховка уһуна—10, 15, 20 сыл. Ити угар 30 тыһыынча харчытыгар дэнгэн-оһолтон сэрэнэн сылга 1288 солк. (опция-1) уонна ыарыыттан көмүскэнэн 18—35 саастаах киһи 1733 солк., 36—45 саастаах киһи—3620 солк., 46—54 саастаах киһи-5483 солк. эбии төлүүр буоллаҕына дуогабарын кэмигэр:

– дэнгэн-оһолтон олохтон туораатаҕына эбэтэр үлэлиир дьоҕурун төрүт сүтэрдэҕинэ страховкаламмыт суумата 200 бырыһыан үрдээн төлөнөр.

– үлэлиир дьоҕурун сороҕун сүтэрэн инбэлиит буоллаҕына страховката икки төгүл үрдээбит сууматыттан бырыһыанынан төлөнөр.

– дуогабарын кэмигэр уһуох тоһон, уокка сиэтэн уо.да. оһоллонноҕуна 25000 солк. диэри, онно эбии операцияланнаҕына 12500 солк. диэри эбии төлөнөр. Ити кэмнгэ тымныйыыттан, сыстыганнаах уонна дьахтар ыарыыларыттан ураты атын диагнозунан балыыһаҕа сытан эмтэннэҕинэ 3-с күнүттэн 180 хонукка диэри сууккатагар 250 солк. компания ыарыһахха бюллетенин таһынан эбии төлүүр. Бу барыта, билэн турар, дуогабара бүттэҕинэ уктут харчытын үүммут бырыһыаннары төнүннэрбитин таһынан.

5. "VIP Юниор" Оҕону страховкалаабыт киһи дэнгэн-оһолтон өллөҕүнэ оҕо страховкатын харчыта 300 бырыһыан төлөнөр, салгыы усунуоһу компания төлүүр. Оҕо бэйэтэ инбэлиит буолан хааллаҕына страховкатын суумата 100 бырыһыан төлөнөр.

Түмүк

"Таҥара сэрэҕи сөбүлүүр" диэн мээнэҕэ эппэттэр. Ким даҕаны инникитин тымтыктанан көрбөт. Киһи сырыттаҕына сылдьар. Дэнг-оһол, ордук ыарахан ыарыы кими баҕарар талбыт тайыйыан, хаарыйыан сөп. Сэрэммит, хаһааммыт, муньуммут хаһан даҕаны хаалбат.

Харчыны биһиги баанкарбытыгар уурдарар эрэллээх бодо эрээри үүнээр бырыһыаннара харчы инфляциятын куоһарбат. Уонна, этэргэ дылы, эн ол да тилин, оһоллон хайаа, ыарый—киниләри таарыйбат. Онтон бу "АИГ Лайф" компанияҕа эрэннэххинэ уктут харчын бырыһыаныҥ үрдүүрүн таһынан, ол-бу буолар түбэлтэҕэр, ыарыйдаххына ити этиллэр эбии төлөбүрдэр онгоһуллаллара кими баҕарар интэриэһиргэтиэн сөп. Ону таһынан ыктардаххына дуогабарыт болдьоҕун иннинэ харчыгын барытын биирдэ үүммут бырыһыаннары эбэтэр ый аайы пенсия курдук ылар бырааттаҕын эмиэ үчүгэй курдук. Ону бэйэҕит сыга-тура сыаналаан, толкуйдаан, быһаарыныан. Онтон бу биир кыра ыстатыйаҕа компания үлэтин ымпытын-чымпытын барытын төлөрү быһаарар кыаллыбата өйдөнөр. Ким интэриэһиргээбиккэ, страховкаланыан баҕалаахтарга мин сүбэлиэхпин, компания үлэһиттэрин ыгырыаххын, тиксиһиннэриэххин сөп.

Барыгытыгар үтүөнү, сэрэхтээх буолууну, инники дьылҕаҕытыгар кыһаллыыны баҕарабын.

И. ПОНОМАРЕВ, Чурапча.

Специалист трибуната

ЭХИНОКОККОЗ

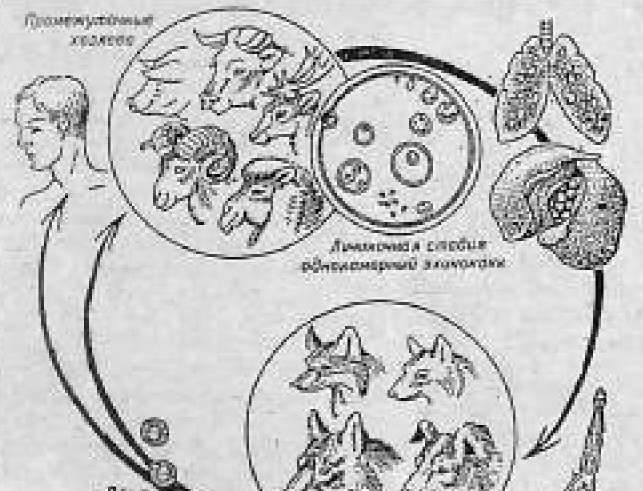

Бу үһүнүк биллибэккэ сылдьар паразитарнай ыарыы буолар. Бу ыарыынан киһи, ынах сүөһү, сылгы, бараан, коза, верблюд, сибиэнньэ, таба, тайах, дьиикэй таба, бөрө, саһыл ыалдьаллар.

Эхинококк личинкэтэ икки хаһаайыын организмыгар сайдар. Бастакытынан, "дефинитивнай", ол эбэтэр бүтэһик төрүүр-үөскүүр, сайдар хаһаайыыттарынан ыт, бөрө, саһыл буолаллар. Кинилэр истэригэр личинкэ синньигэс оһоҕоско олору сайдар. Саахтарын кытта сымыыттаах чилиэнньигэр тас эйгэҕэ тахсаллар. Манньык хас биирдии чилиэнньигэ 400-00 сымыыт сылдьыыт баар буолар. Ыт сааҕын кытта тахсан баран сымыыттара тас эйгэҕэ тахсаллар. Оҕо-маска, уута, кыллар түүлэригэр сыста сылдьан киһини, сүөһүнү сүтүйүөхтэр тутуохтарын сөп. Ону таһынан тус бэйэ гигиенатын тутуспат буолууттан, сиикэй эбэтэр сүүлүнүйдүү бүппүт ыалдьар сүөһү уорганнарыттан сыстыахха сөп. Саамай кутталлаахынан тас органнарыттан сыстыахха сөп. Саамай кутталлаахтара ыыттан ыарыыттан эхинококкыстаах ыты кытта оонньуон, уһахтаан, сирэйдэрин-харахтарын ыкка салатан сыстыахтарын сөп. Иккиһинэн, "быстах", ол эбэтэр кылгас бириэмэҕэ личиинкэтэ сайдар хаһаайыыттарынан киһи, ынах-сүөһү, сылгы, таба, коза, бараан, сибиэнньэ, дьиикэй таба, тайах, чубуку, бүүчээн, туртас буолаллар. Киһи организмыгар киирэн баран эхинококк личиинкэтэ биир ыйга 1 мм улаатар. Эхинококк 10—30 сылга диэри биллибэккэ сылдьан киһи доруобуйатын күүскэ айгыратар. Илиистик личиинкэтэ быарга, тыынга, бүөргэ сайдыыт түгэнинэрэ элбэхтик көстүбүттэрэ, ардыгар атын да органнары сүтүйүөн сөп. Ыалдьыбыт киһи бу ыарыыттан операция эрэ көмөтүнэн босхолонуон сөп. Ыарахан түгэннэ өлүүгэ тиэрдэр.

Сүөһүгэ, дьиэ кыылларыгар эхинококкоза тыыннаахтарыгар сөптөөх диагноз туруоруллара ыарахаттаах, өлбүттэрин арыгачыллыыр сылаатан, ыттарга сылга иккитэ уол түһэриитэ булгуччу ыытыллыахтаах. Ордук тоһоҕолоон, булчут ыттартан саахтарын сылга иккитэ илиистикэс лабораторияҕа ыытан бэрэбиэркэлэтэр наадалаах. Холобур, алтыыны ыйга сыстыбыт ынах өйөрбүтүгэр эхинококк личиинкэтэ 2-3 ыйыныан ситэр. Бастакы лабораторнай чинчийэн ахсынньа, тохсунньу, икки чинчийэн олунньу, кулун тутар ыйдарга ыытыллар.

Республиканскай ветеринарнай лабораторияттан биэриллибит эхинококк ыарыылаах ынах сүөһү 1999 сыллаахха Мэҥэҕэйы нэһилиэгэр көстүбүтэ. Дьон оргутугар, улуус урдугун биллэриинэн, 7 киһи учуокка турар. Биһиги улууспутугар ветеринарнай лабораторияҕа аастыт сыл түмүгүнэн 415 ыт, 100 төбө саһыл саара эхинококка көрүлүннэ. Бу регистрацияламмыт 1401 ыт бааргыттан баара-суоҕа 29,6 % тэнгнэстэх. Ыарыылаах көстүбүтэ, ол гынан баран ситэ көрүллүбэтэх 700-кэ уонна бэйдиэ сылдьар ыттар баалларыныан эхинококка 100 % ыраастыыт диэн этэр кыах суох.

Республикаҕа бу кэмнэргэ Уус-Майа, Аллдан, Абый улуустарыгар дьиикэй кыылларга эхинококк ыарыы көһүннэ. Биһиги улууспутугар быйыл урукку сылларга тэнгнээтэххэ бөрө көстөөхтөһүнэ элбээтэ. Манан сибээстээн, киһи уонна сүөһү доруобуйатын харыстыыр сыалтан нэһилиэнньэ дьоно ыттарын бэйдиэ ыыппакка, быраабыланан көрөхтөрүн өссө төгүл саныатабыт.

Рис. 2. Схема развития эхинококка:
1 - сколекс цестоды; 2 - стробила; 3 - зрелый членик;
4 - яйцо; 5 - эхинококковые пузыри в легком;
6-7 - печень и легкие промежуточного хозяина.

В.Д.ТРОФИМОВА,
улуустааҕы ветуправление начальнигын солбуйааччы.

Ааҕааччы санаата

БОЛҔОМТОНУ ЭРЭЙЭР БОППУРУОСТАР

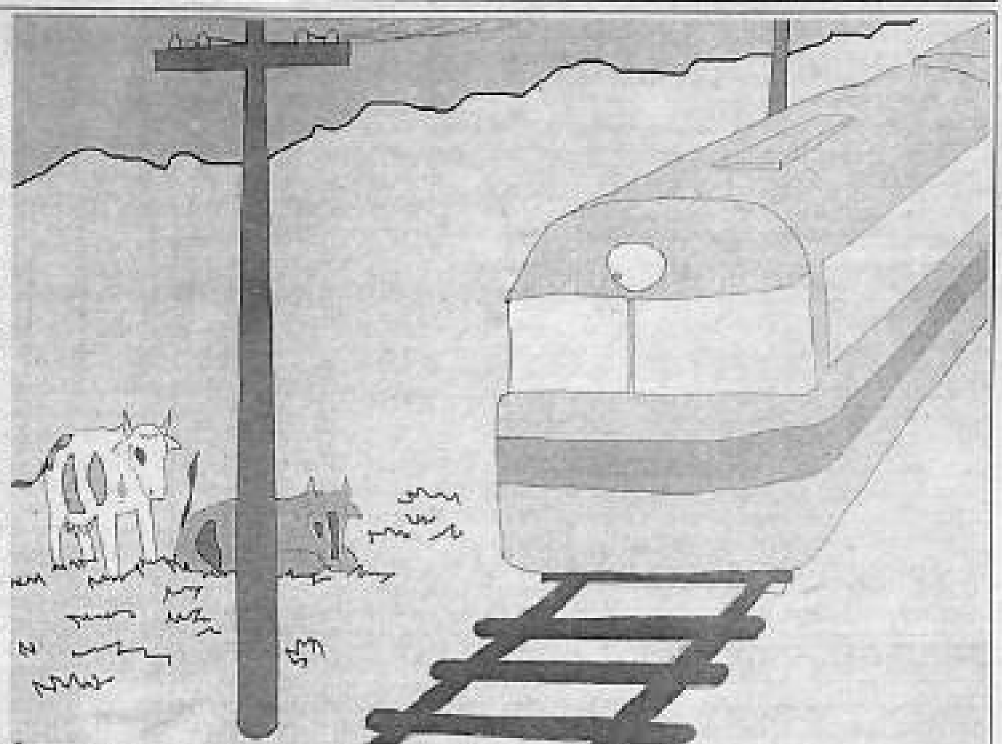

Государственнай Дума быыбара "Биир ньыгыл Россия" партиятын эрэйиилээх кыайыытынан түмүктэммитэ. Дойду Президенин быыбарыгар бу партия туруорбут кандидата Дмитрий Анатольевич Медведев кыайыыны ситистэ. Кини В.В. Путин ылыммыт курсун салгыыра саарбаҕа суох.

Дьэ онон биһигини туох күүтэрий? Бюджет эйгэтигэр норуот үөрэҕириитигэр, доруобуйа харыстабылыгар нормативнай финансированиеҕа киирии барыта тыа сирин олохтоохторун өссө уустук балаһыанньаҕа тириэрдиэҕэ. Куһаҕаныттан эттэххэ сорох-сорох кырыы сирдэр эстэр да балаһыанньалара үөскүөҕэ. Мин бу боппуруоска сочч тохтообоппун, Бэчээттэн ааҕан, радионан истэн, телевизорынан көрөн биллэххэ Сахабыт сирин олохтоохторун барыбытын долгутар боппуруос, туох эмит көмүскэнэр хайысха тобуллуо диэн эрэнэ санныбын.

Сүүһүнэн миллиардары эрэннэрэр, сибилигин тутулла турар мегабырайыактарбыт тыа сиригэр тугу аҕалыахтарай? Республикабыт бюджетын аҥарын кэриэ федеральнай бюджет трансферыттан турар, атынньык эттэххэ, республика быһаччы федеральнай былаастан тутулуктаах. Мегабырайыактар олоххо киирдэхтэринэ бюджеккэ үп киириитэ лаппа үрдүөҕэ. Республика бэйэтин көрүнэригэр кыах үөскүөҕэ. Тыа хаһаайыстыбатын үбүлээһин улаатыан сөп. Ол иһин бырайыактар хаһан олоххо кииралларыттан тутулуктаах, эһиил эбэтэр 2–3 сылынан буолбатах. Нефпит, гаастыт тардыллыбыт турбаларынан атыыга таҕыстахтарына, тимир суол устун таһаҕас тиэйиэччи таһыллан бардаҕына итилэри хаачыйар объектар оҥкулларын буллахтарына нолуок киириэҕэ, үп хамсыаҕа.Онон балай эмэ кэтэһэрбит буолуо.

Бары тимир суол Дьокуускайга диэри кэлэн тастан киирэр ас-үөл, табаар элбээн сыаната чэпчээн олох арыый тупсарыгар эрэнэбит. Ыһыллыы-тоҕуллуу дойду үрдүнэн финансовай систиэмэ быстыбыт кэмнэригэр 1994–2000 сс. республикаҕа стратегическай суолталаах таһаҕаһы таһыыны үбүлүүр сыаллаах "Республикатааҕы таһаҕаһы тиэйии-таһыы агенствота" диэн тэрилтэ үлэлээн кэлбитэ. Мин бу тэрилтэҕэ аан-маҥнай тэриллиэҕиттэн бэйэтин функциятын толоруор диэри үлэлээн кэлбитим. Онон туох-ханнык таһаҕас хаһан, хайдах кэлэрин син удумаҕалатабын. Таһаҕас саамай суолталааҕа уонна баһыйар үгүс өттө нефть уонна кини бородууктаара, дизельнэй оттук барыта өрүһүнэн кэлэр уонна Бүлүү сүнньүн улуустарыгар, хоту улуустарга ааһар. Тимир суолунан эбэтэр соҕуруунан норуот туттар табаардара, таҥастан-саптан саҕалаан телевизорга, холодильникка диэри уонна үксүн бородуукта мас арыытыттан саҕалаан оҕуруот аһыгар, эккэ тийиэ кэлэр. Онон тимир суол кэлиитэ бензин, ДТ сыаналарыгар хаһан да дьайбат. Онтон атын табаардарга, биллэн турар, сыана түһүөҕэ. Ол гынан баран биири өйдүөххэ наада. Кимиэхэ сыана чэпчиэй? Кууһунан аҕалааччыларга. Боростуой атыылаһааччыларга сыана чэпчиэ диир күчүмэҕэй. Билигин табаар атыыланар сыанатыгар киниэхэ оҥоһуллубут оросхуот улахан оруолу ылбат. Атыыланар сыананы сүрүннээн нэһилиэнньэ атыылаһар кыаҕа быһаарар.

Дьэ, билигин ырытан көрүөххэйиҥ. Тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын табаарын оҥорооччуларга, быһаччыта эти-үүтү, оҕуруот аһын оҥорооччуларга манньык харчы тыына тугунан дьайыан сөбүй? Мин чорботон бэлиэтиэм этэ-киин уонна биһиги, өрүс үөһүнээҕи сытар улуустар, табаары оҥорооччуларыгар. Бүлүү энэрдэргэ уонна хоту улуустарга хартыына сочч уларыйыа суоҕа.

Республика бэйэтин үүккэ 52 %, эккэ 26%, арыыга 32%, хортуоппуйга 32 %, оҕуруот аһыгар 35 % хаачыллар.Тиийбэт өттө барыта тастан киирэр. Тастан киирэр бородуукта төһөнөн элбээбий, төһөнөн сыаната чэпчээкиний да сочч олохтоох табаары оҥорооччу сүүйтэрэр. Билигин даҕаны төһө да кэпсэммиппит иһин биһиги эппитигэр, үүппүтүгэр нааадыйааччы оннук дэлэй буолбатах дии санныбын. Оччотугар сүөһү, сылгы иитиитэ бэйэ эрэ наадыйыытын толуйарга күһэллэн иитиигэ кубулуйуон сөп. Оҕуруот аһынан дьарыктаныы олох да тохтуо, эгэ бурдугу үүннэриинэн дьарыктаныахпыт дуо? Бу боппуруоһу сытыырҕатар кэм кэлэн эрэр. Правительство даҕаны, Ил Түмэн даҕаны өттүттэн мин биир эмэ киһи бу боппуруоһу көтөхпүтүн көрө да, истэ да иликпин. Олохтоох табаары оҥорооччулары көмүскүүр сыаллаах дьаһаллары билиҥҥэттэн бэлэмниэххэ.

Государство биир субъега буоламмыт бэйэбит сокуон таһаарар органнаахпыт, Госдумаҕа 3 депутаттаахпыт. Онон көмүскэл дьаһаллар ылыллыахтарын сөп. Тастан киирэр табаардарга эбии пошлина да олохтуохха сөп, миэстэҕэ оҥоһуллар табаардарга эбии субсидия да көрүөххэ сөп, государственнай контракт да систиэмэтин киллэриэххэ сөп. Саҥа талыллыбыт Ил Түмэн депутаттарыгар улуус дьаһалтатын баһылыгар манньык накаастары тириэрдиэххэ наадалаах.

Билиҥҥи турутунан государство тыа сиригэр оҥорор өҥөтө омос көрдөххө сөбүмэр курдук. Ол курдук, техниканы атыылаһыыга, племенной үлэҕэ тыа сирин ыччаттарын олорор дьиэнэн хаачыйыы, араас чэпчэтиилэр, сылгы, таба иитиитигэр бурдугу, оҕуруот аһын үүннэриигэ тус-туспа араас программалар бааллар. Тыа сиригэр социальнай объектары тутуу, газтааһын, суолу-ииһи оҥоруу туттарыллар үүккэ көрүллэр дотация, сылгы төбөтүн ахсааныгар бэриллэр субсидия, сылгыһыттары, табаһыттары хамнастааһын, тыа сиригэр үлэлии тахсар эдэр специалистарга хамнастарыгар эбии төлөбүр уо. д. а. ааҕан сиппэккин. Онтон дьиҥэр ылан эттэххэ оскуолалары, спортивнай залларын, балыыһалары, кулууптары тутуу бу норуот үөрэҕириитин, доруобуйа харыстабылын, культура курдук салаалар чэрчилэринэн тутуллуохтаах, баар буолуохтаах объектар. Төһөтүн да иһин XXI-с үйэҕэ олоробут. Газтааһын, суолу-ииһи оҥоруу, үрдүк күүрүүлээх уот ситимин кэлимник киллэрии тустарынан эттэххэ үтүмэннээх элбэх сирбит баайыы промышленность туһатыгар таска таһаара олороммут тоҕо киниләр суоттарыгар олохтоох нэһилиэнньэ туһатыгар киллэриниэ суохтаахпытый? Биһиэхэ барыта тыа сирин олоҕун тупсарыыга туох эмэ кылах гыннаҕына государство болҕомтотун курдук көрүллэр. Мин тыа сирин олохтоохторугар государство иэһэ диэм этэ. Лизинг нөҥүө техниканы атыылаһыы, үһүн болдьохха бэриллэр кредит суотугар производственнай объектары туттуу, базалары туттуу, ити аатырдар сайылыктааһын барыта тыа хаһаайыстыбатын табаарын оҥорооччу суотугар атыылаһыллар, тутуллар. Государство биир да кэппиэйкэни укпат. Төттөрүтүн өҥөнү оҥорор компаниялар байаллар. Государство тыа хаһаайыстыбатын табаары оҥорооччутугар быһаччы көмөтө диэн аҥардас үүккэ бэриллэр дотациянан, сылгы, таба төбөтүгэр бэриллэр дотациянан уонна бэрт кыра, тарбахха баттанар өҥөлөрүнэн мунурданар. Сочч элбэҕэ суох буолаарай?

Бэчээккэ да көрдөххө, телевизоры, радионы да иһиттэххэ быһаччы эти-үүтү оҥорооччулар, оҕуруот аһын үүннэрээччилэр ыйытар боппуруостара биир-туттарыллар эт-үүт, оҕуруот аһын сыаната, онно көрүллэр дотация. Дьон сөпкө уонна дьиҥ-чахчы долгуйар боппуруоһун ыйытар. Эппиэт барыта сүнньүнэн биир-ити үөһэ этиллибити барытын булкуйан кэпсээн баран, көрөргүт курдук государство туох кыалларынан эһигини өйүүр диэн буолар.

Билиҥҥи турутунан туттарыллар үүккэ дотация баар, эт хайа да көрүнэр суох, оҕуруот аһыгар суолтатыгар эрэ баар курдук. Ол содулугар өлүөхүмэлэр хортуоппуй үүннэриититтэн аккаастанан эрэллэр диэн хаһыакка аахпытым.

Сылгы иитиитигэр суолта бэриллэн эрэр диэн сэргэхсийии бөҕө, намнар оҥу өйөөннөр сылгыларын ахсаанын аҕыйах сылынан икки төгүл улаатыннарарга сорунан эрэллэр диэн хайҕааһын бөҕө. Сылгы иитиитигэр ханнык-туох суолтаны биэрэммит манньык сэргэхсийии таҕыста? Бастатан турар, улахан сылгы төбөтүн ахсаанынан субсидия көрүллэр, иккиһэ сылгыһыттарга бюджеттэн эбии хамнас көрүллэр, базалары тутууга үп көрүллэр. Манньык үбүлээһин төһө кэдьүүстээх буолуой? Бастатан туран, сылгыһыттары хамнастааһын үһүо суоҕа. Тоҕо диэтэххэ бюджеттэн производственнай тэрилтэ үлэһитин хамнастааһын диэн ханна да суох, ханнык да сокуон көҥүллээбэт. Иккиһинэн, төбө ахсааныгар субсидия диэни ким айбытай? Туох сыаллаах? Сылгы төбөтүн ахсаанын сарбыйбат уонна элбэтэр сыалтан диэхтэрэ. Ол сөп курдук. Ити эрээри итинник үбүлээһин үчүгэй өттүнэн дьайыаҕынааҕар төттөрү дьайыыта быдан охсуулаах буолуо. Тоҕо? Бастакытынан, сүөһү даҕаны сылгы даҕаны иитиитин түмүгэ киниттэн ылыллар бородууксуйа, эт-үүт элбэҕэр, хаачыстыбатыттан тутулуктаах. Ити сөп. Онтон сирбит-уоппут, оппут-маспыт баһа-атаҕа биллэр эбээт. Биһиэхэ төһө сылгы, сүөһү наадата кэмнээх, кээмэйдээх буолара буолуо. Оччотугар эт-үүт элбииритгэр интэриэс суолтата намтыыр, племенной үлэ туһунан этэ да барыллыбат. Иккиһинэн, сибилигин өссө билэ, сэрэйэ иликпит охсуута өссө биллиэ. Манньык үбүлээһин кимиэхэ ордук табыгастаах буолуой? Тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын оҥоруутунан сочч-бачча дьарыктаммакка эрэ бу салааттан өлүү эрэ ылса сатыыр байбыт уонна байан эрэр, киин сиргэ олорор дохуотун үксүн атын салааттан киллэринэр дьоҥҥо манньык үбүлээһин табыгастаах. Тыа дьоно кинилэргэ үлэһит аатыран бас билэрбитин да бас билбэккэ тугу эмэ дук гыналларын кэтэһэ олорор дьылҕалаахпыт.

Ханна да буоллун табаары оҥорооччуну долгутар боппуруоһунан табаар батарыллар сыаната буолар. Сыана табаар оҥоһуллан тахсар оросхуотун толуйар эрэ буоллаҕына дьону хамсатыа. Государство өйөбүлэ манна эмиэ туһаайыллыахтаах. Ол аата туттарыллар эккэ, үүккэ, оҕуруот аһыгар барытыгар дотация баар буолларын ситиһиэхтээхпит. Оччоҕо эрэ тыа олохтооҕо бэйэтин табаарыттан дохуот киллэринэр кыахтаныа. Сүөһүнү, сылгыны дэлэтэргэ, кини боруодатын тупсарарга дьулуһуо. Сири тупсаран оҥоруу наадатын өйдүө, сайылыктарга, базаларга наадыйыа.

Иккис улахан боппуруос оҥоһуллар табаары батарыы буолар. Мин санаабар сыана боппуруоһа ылыстахха син быһаарыллан иһиэн сөп. Онтон бородууксуйаны батарыы биһиги республикабытыгар государство итиннэ ылсыспат буоллаҕына кыайтарара уустук. Үүтү батарыы син быһаарыллан эрэр диэххэ сөп. Онтон эти уонна оҕуруот астарын батарыыга туох да оҥоһуллубакка турар. Хас мунньах, дакылаат аайы сүөһү ахсаанын уруккутун, билиҥҥитин тэҥниэһин, ачаппат туһугар үлэлээһин туһунан истэбит. Ол эрээри итиннэ даҕаны улахан хамсааһын баара көстүбэт. Биричиинэтин араастаан быһаара сатыыллар–айылҕа моһоллоро, ыччат сүөһүттэн тэйдэ, о. д. а. Айылҕа бу кэккэ сылларга улахан сабыдыалы оҥорбото дии санныбын.

Тыа дьонун сүөһү иитиититтэн, оҕуруот аһын үүннэриититтэн тэйитэн эрэбит. Ханна даҕаны киһи психологията биир–кини дьарыктанар дьарыга сөптөөх дохуоту биэрэр буоллаҕына эрэ онон утумнаахтык дьарыгырар. Дьон үксэ билигин сүөһүнү идэһэҕэ бэйэ эрэ наадатын толуйарга анаан ииттинэр. Билиҥҥи рынок сыаналарынан ааҕан көрдөххө сүөһү иттинэр киһи эккэ анаан сүөһүтүн иттинэрэ буоллар сүөһү иитиититтэн киллэринэр дохуота кырата 2 төгүл үрдүө этэ. Дьон сүөһүнү эккэ анаан иттиммэт буоланнар сүөһү үөрүн структурата кэһиллэн хаалла. Бу эмиэ сүөһү ахсаана эбиллиитигэр охсор. Эти нэһилиэнньэттэн туппат буоллахпытына сүөһү ахсаана эбиллиэ суоҕа, тыабыт дьонун олоҕун сарбыйыахпыт. Урукку курдук эккэ уонна оҕуруот аһыгар государственнай контракт систематa киирэрэ хайаан да наада. Рынокка ханнык баҕарар производствоҕа бородууксуйаны батарыы ситимнээх буолуута саамай улахан оруоллаах.

С. МИРОНОВ.

ЭҔЭРДЭЛИИБИТ!

Семен Илларионович ЯКОВЛЕВЫ Чурапчы улууһун баһылыга буолбуккунан эҕэрдэлиибит!

Улуус социальнай-экономическай сайдыытыгар, дьон-сэргэ олоҕо тупсарыгар талаһарылаахтык үлэлиэ диэн эрэнэбит, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, ситиһиини баҕарабыт.

"Үлэ комиссията" коллектива.

ВАКАНТНАЯ ДОЛЖНОСТЬ

Финансово-казначейское управление Министерства финансов РС (Я) по Чурапчинскому улусу, в соответсвии со статьей 12 Закона РС (Я) от 30.03.2005 г. 214-3 №433-III "О государственной гражданской службе РС (Я)", объявляет конкурс на замещение вакантной должности государственной гражданской службы:

— ведущий специалист.

Требуестя наличие высшего финансово-экономического образования или обучающиеся на заочном финансово-экономического образования, при условии окончания учебы в 2009 году и опыт работы по специальности не менее 3 лет.

Документы принимаются до 04.04.2008 г. Конкурс проводится 08.04.2008 г. Список необходимых документов вы можете получить по адресу с.Чурапча, ул. Ленина 41, каб.39. Контактный телефон: 41-185.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Романова Сарҕылана Васильевна аатыгар 07.06.2005 с. бэриллибит IV-СН 9803 сериялаах Л826974 №-дээх паспорт сүппүтүнэн дьиҥэ суоҕунан ааҕыллар.

x x x

А.А.Местников аатыгар бэриллибит 987229 №-дээх дастабырыанньа сүппүтүнэн дьиҥэ суоҕунан ааҕыллар.

x x x

Бүүчээн ыытын атыылаһабын. **Билсэр тел.:** 42-934.

x x x

Продаю 3-х комнатную квартиру в центре или меняю на микро-автобус, строй.материал: брус или лафет. Продается участок. Ваши варианты. **Конт. тел.:** 42-555 (дом.), МТС270-56-70.

x x x

Атыыланар рейсмус ДН-300, Германия "Метабо"; эл. генератор УД-25, Россия (байыаннай). **Билсэр тел.:** 43-078.

x x x

ИП Бурцева М.И. предлагает услуги н/х, ГАЛ, ИП,ФЛ:

- составление налоговых деклараций и сдача через интернет;
- составление квитанций на уплаты налогов;
- ксерокопия, сканирование;
- установка и оформление документов для подключения системы контур-экстерн.

Конт. телефон: 42-404, 89142623208.

x x x

Кэһэрэн ыларга 11 х 7 м дьиэни атыылыыбыт. Ититэр системалаах. Сыаната кэпсэтиинэн. **Билсэр тел.:** 41-379 (үлэ чааһын кэнниттэн).

Администрация МО Чурапчинский улус (район)

РАСПОРЯЖЕНИЕ №49

от 4 марта 2008

О проведении периодического годового технического осмотра трактора, прицепов к ним, других самоходных и специальных дорожно-строительных машин в 2008 году

Для определения оценки технического состояния тракторов и других самоходных машин, уточнения их численности, принадлежности и иных регистрационных данных, осуществления мероприятий по профилактике БДД и ДТП распоряжаюсь:

1. Провести органам ИГТН (Инспекция Гостехнадзора Сивцев В.Н.) годовой технический осмотр тракторов, прицепов к ним и самоходных дорожно-строительных машин согласно графика по всем юридическим лицам независимо от форм собственности и физическим лицам (график прилагается).

2. Всем главам администраций наслегов, руководителям предприятий, учреждений, организаций, крестьянских хозяйств осуществить необходимые мероприятия по подготовке тракторов, прицепов к ним, других самоходных и дорожно-строительных машин к годовому техническому осмотру согласно установленного графика.

3. Данное распоряжение опубликовать в улусной газете "Саҥа олох". Копии данного распоряжения направить главам администраций, руководителям предприятий, организаций и учреждений.

4. Контроль за данным распоряжением возлагаю на председателя комиссии по БДД Чурапчинского улуса Кириллину Афанасию Михайловичу.

Н.Н. ПОПОВ, первый зам. главы МО "Чурапчинский улус (район)",
В.Н. СИВЦЕВ, исп. начальник инспекции Гостехнадзора по Чурапчинскому улусу.

Вниманию выпускников прошлых лет!

Для подачи заявлений на сдачу ЕГЭ обращайтесь до 15 марта 2008г. по адресу с.Чурапча, ул.Константинова, 1 (УУО).

Конт. тел.: 41-295

Отдел молодежи МО "Чурапчинский улус (район)".

Кэриэстэбил

ӨЙБҮТҮГЭР, СҮРЭХПИТИГЭР МЭЛДЬИ БААР

Күндү таптыыр ийэбит, эбэбит, тыыл, үлэ ветерана Аммосова Анастасия Дмитриевна 2008 с. кулун тутар 3 күнүгэр олохтон туораабыта 1 сылын туолла. Ийэбит балаҕан ыйын 25 күнүгэр 1931 с. Чурапчы оройуонун II Малдьаҕар нэһилиэгэр Матрена Саввична, Дмитрий Николаевич Аммосовтар дьиэ кэргэннэригэр күн сирин көрбүтэ.

Ийэтэ ыалдьыбыта, аҕата "Кыһыл сис" холкоз бырабылыанньатыгар үлэлээбиттэрэ. Биһиги ийэбит оҕо сааһа "Кыһыл сис" холкоз илин, арҕаа Чыппаада алааhтарыгар ааспыта. Оскуола боруогун массыа атыллаабыта.

Сэрии саҕаланыыта ийэтэ оройуон киинигэр көһөн киирэн үһүс кылааһы үөрэнэн бүтэрбитэ. Ийэтэ ол кэмнэ санаторийга санитаркалыы үлэлии сылдьан сэрииттэн баалыран кэлбит байыаска Андреев Егор Парфеновичка – саастар Дьыгүөргэ кэргэн тахсан Мындаҕайга көһөн киирбиттэрэ. Сэрии сылларыгар оччотооҕу оҕо сиэринэн улахан дьоннуо кэмэлэһиһэ колхоз үлэтигэр эриллэн барбыта. Ордук күһүн бурдук быһар кэмнэрин ахтан-саныыр ааһара.

50-нус сылларга Мындаҕайы колхоһа от сии Чурапчы сиригэр-уотугар көһөн тахсыбыта. Ол кэмнэргэ "Хобордоох чараҥа" алааска оҕолорун аҕатын Монастырев Петр Гаврильевичиһы көрсөн, 1953 с. муус устарга ыал буолбуттара. Оттон ыал Чурапчы сэлиэнньэтин ыала буолан, 3 кыыс, 2 уол оҕоломмуттара.

Чурапчыга кэлэн баран үлэтин райсовекка остуораһынан саҕалаабыта. Кэлин оройуон киин балыыһатыгар остуораһынан, санитарканан өр сылларга үлэлээн 1978 с. пенсияҕа тахсыбыта.

Пенсияҕа тахсан да баран кинигин араарбакка үлэлии сылдьан үлэ ветерана буолар чиэскэммитэ. Баһылыыһаҕы эҥкилэ суох үтүө суобастаахтык үлэлээбитин махтал суруктара, грамоталар туоһулууллар. Сэрии ыар сылларыгар колхоз үлэтигэр үлэлээн, тыыл, сэрии ветерана буолбута. Жуков, Сталин төбөлөөх "Кыайыы 60 сыла" мэтээллэринэн наҕараадаламмыта. Ону таһынан ийэбит 5 оҕотунан "Ийэ махтал" мэтээллээх.

Ол курдук, оҕолорун көрөн-харайан, иитэн-аһатан барыларын ыал дьон оҥортоон, элбэх сиэн, хос сиэн эбээтэ буолан, сиэннэрин кытары бодьуустаһан, атахтарыгар туралларыгар күүс-көмө, сүбэ-ама буолбута.

Биһиги ийэбит Анастасия Дмитриевна көрсүө-сэмэй, илии-холку майгылаах, элбэх сэҥээрэ-таптыыр суох, дьоҥҥо-сэргэҕэ сүрдээх иллээх-эйэлээх, оҕолорун, сиэннэрин туспарыгар олоҕун анаабыт үтүө ийэ, аламаҕай эбээ этэ. Кини сырдык мөссүөнэ биһиги өйбүтүгэр, сүрэхпитигэр мэлдьи баар.

Кыргыттара, уолаттара, күтүөттэрэ, кийииттэрэ, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

ПЛАН-ГРАФИК

Проведения годового периодического технического осмотра тракторов, прицепов к ним, других самоходных и дорожно-строительных машин организаций, предприятий, учреждений и физических лиц по наслегам улуса.

Наименование предприятий и наслегов	Место проведения	Дата проведения
с.Арылах	с.Арылах	11 марта
с.Кытанах	с.Кытанах	12 марта
с.Сылаҕ, уч. Улахан-Күөл	с.Сылаҕ	13 марта
уч.Түлэй, уч.Бэрэ	уч.Түлэй, Бэрэ	14 марта
с.Чаппара, СХПК "Чаппара"	с.Чаппара	17 марта
с.Толоон	с. Толоон	18 марта
с.Мугудай	с.Мугудай	19 марта
с.Мындаҕай, СХПК "Мындаҕай"	с. Мындаҕай	20 марта
с.Мырыла	с.Мырыла	21 марта
с.Ожулун, лицей №14	с.Ожулун	25 марта
с.Чакыр	с.Чакыр	26 марта
с.Хайахсыт	с.Хайахсыт	27 марта
с.Хадар	с.Хадар	28 марта
с.Дирин, ООО "Агро-МТС", Мальжагар	с. Дирин	31 марта
с.Телей-Диринг	с.Телей-Диринг	8 апреля
с.Болтоҥо	с.Болтоҥо	9 апреля
с.Хатылы	с.Хатылы	10 апреля
ПО "Мааркычаан"	Гараж	14 апреля
ООО "Чурапчастрой"	Гараж	15 апреля
Филиал ГУП ЖКХ	База ЖКХ	16 апреля
ОАО "Мелиоратор"	База ПМК	17 апреля
ОАО Чурапчинская МТС	База МТС	18 апреля
ООО "Дорстрой"	База "Дорстрой"	28 апреля
ОАО "Дороги Чурапчы"	База "Дороги Чурапчы"	29 апреля
РЭС	База РЭС	30 апреля
ЦУБ, УНО, ЧСШ	УНО	5 мая
Филиал "Сахателеком"	Телеком	6 мая
ДОК, ЧГИФКиС, ЧРССШИ	ЧГИФКиС	7 мая
Үрэх-Күөрэ	Үрэх-Күөрэ	13 мая
Уорга	Уорга	14 мая
с.Чурапча	Станция ГТО	С19-23 мая

Во время проведения ГТО будет производиться регистрация ранее не регистрированных тракторов и прицепов. Для регистрации ранее не регистрированных тракторов надо предоставить:

1. Документы выданные совхозами, что трактор передан вам на "Пай" при реорганизации совхозов (если есть).

2. справка (объяснительная) о том, что каким образом этот трактор оказался в вашем частном владении (заверенная администрацией села).

3. Ксерокопия паспорта (фото, прописка)

4. Ксерокопия ИНН.

Тыыл, үлэ ветерана, сэрии кыттыылааҕын оҕдообото

МАКАРОВА Евдокия Федоровна

өлбүтүнэн кыһыйыгар, кылаабынай бырааһы поликлиническай үлэҕэ солбуйааччы Слепцова Евдокия Егоровнаҕа, сиэнигэр программист Слепцов Петр Васильевичка дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Улуустааҕы киин балыыһа администрацията, профкома уонна поликлиника коллектива.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

– Балта Евдокия Федоровна Макарова уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр Чыаппараттан убайа Иннокентий Федорович Гоголев, кини оҕолоро, сиэннэрэ, Чурапчыттан Мария, Иван Окоешниковтар, Мария Владимировна.

– Ытыктыыр кырдьаҕас саастара үлэ ветерана Улахан-Күөл ытык олохтооҕо Макарова Евдокия Федоровна күн сириттэн барбытынан оҕолоругар Макаров Егор Егоровичка, Аким Егоровичка, кыргыттарыгар Нина Егоровнаҕа, Евдокия Егоровнаҕа, Дария Егоровнаҕа, Агафья Егоровнаҕа, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр, чугас аймахтарыгар Улахан-Күөл олохтоохторугар Федор Васильевич Макаров оҕолоро Макаровтар, Дьячковскайдар.

– Күндү саастара Евдокия Федоровна олохтон туораабытынан эдьиийдэригэр, балтыларыгар Дуняҕа, Нинаҕа, Агашаҕа, Дарияҕа, убайдарыгар, быраатыгар Гошаҕа, Акимҥа уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр Дьячковскайдар, Арепиннар, Ивановтар, Монастыревтар, Мордовтар.

– Ийэтэ тыыл, үлэ ветерана Макарова Евдокия Федоровна олохтон туораабытынан кыыһыгар интернат-оскуола учууталыгар Агафья Егоровна Макароваҕа интернат-оскуола коллектива.

– Таптыыр ийэтэ, үлэ ветерана Макарова Евдокия Федоровна уһун ыарыыттан олохтон туораабытынан убаастыыр табаарыстарыгар, бииргэ олорор малларыгар Макарова Агафья Егоровнаҕа Ноговицыннар, Шестаковтар, Петровтар, Ф.К.Катакинова.

– Сылаҕ нэһилиэгин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, сэрии кыттыылааҕын оҕдообото Макарова Евдокия Федоровна уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кини оҕолоругар, күтүөттэригэр, кийииттэригэр, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, аймахтарыгар Сылаҕ нэһилиэгин дьаһалтата, ветераннарын сэбиэтэ.

– Улахан-Күөлтэн төрүттээх, тыыл, үлэ ветерана, Чурапчы сэлиэнньэтин олохтооҕо Макарова Евдокия Федоровна уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн оҕолоругар, сиэттэригэр, бары аймахтарыгар балта Дария Федоровна Баишева, кини оҕолоро, кийииттэрэ, сиэттэрэ.

Дириҥ бэйэлээҕин олохтооҕо, бырааппыт

ЗАХАРОВ Дмитрий Иванович

ыарахан ыарыыттан соһуччу барбытынан сааһыытыгар Мария Дмитриевнаҕа, бииргэ төрөөбүттэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Мугудайтан Толстоуховтар, Чыаппараттан Сорокоумовтар, Чурапчыттан Керемясовтар, Местниковтар.

Дьаарылаттан төрүттээх Чурапчы сэлиэнньэтин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана

ПУДОВ Семен Николаевич

олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Постниковтар, Борисовтар, Кривошапкиннар, Яковлевтар.

Редактор - директор: А.А. ЗАХАРОВ.
Редактор - директоры солбуйааччы, эппиэттиир секретарь, суруk отдела – Г.И. ПОЛУЭКТОВА.
Экономика, спорт, тыа хаһаайыстыбатын отдела – А.М. СЛЕПЦОВ.
Культура, политика, бырааб отдела – О.В. ЖИРКОВА.
Үөрэх, доруобуйа харыстабылын отдела – А.М. АДАМОВА.
Ыччат, оҕо-аймах отдела – Н.Н. ГАВРИЛЬЕВА.
Корректор – В.Н. ПЕТРОВА.
Верстальщик – Э.И. ХОМУС.
Бэчээттээччи – Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараачылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР регинальнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №19-0423.

АДЬЫРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телефоннарбыт: редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358.
E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

Саҥа олох

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруксу ыйыллар чахчылар кырдьыктаахтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.

"Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук ГУ. Офсетнай бэчээт. Сакааһын № 34 Тираж 2100. 05.03.2008 с. бэчээккэ бэриллиннэ.
Хаһыат нэдиэлэҕэ үстэ: оптуорунньукка, чэппиэргэ уонна субуотаҕа тахсар. Индекс: 54907.